

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Децюк Т.М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет

Лєскова Л.Ф., старший викладач
кафебри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет

У статті проаналізовано погляди науковців на формування організаторських та управлінських навичок у молоді. Проаналізовано підходи до визначення понять «уміння» і «навички». Розглянуто позааудиторну роботу як альтернативний спосіб формування організаторських та управлінських навичок в умовах вищого навчального закладу. Запропоновано педагогічні умови формування організаторських та управлінських навичок у студентів у процесі позааудиторної роботи.

Ключові слова: організаторські навички, управлінські навички, позааудиторна робота, вищий навчальний заклад.

В статье проведен анализ взглядов ученых на формирование организаторских и управленческих навыков у молодежи. Проанализированы подходы к определению понятий «умение» и «навыки». Внеаудиторная работа рассматривается как альтернативный способ формирования организаторских и управленческих навыков в условиях высшего учебного заведения. Предложено педагогические условия формирования организаторских и управленческих навыков у студентов в процессе внеаудиторной работы.

Ключевые слова: организаторские навыки, управленческие навыки, внеаудиторная работа, высшее учебное заведение.

Detsiuk T.M., Lieskova L.F. FORMATION OF ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT PERSPECTIVES IN STUDENTS IN THE PROCESS OF POST AUDITING ACTIVITY: THEORETICAL ASPECTS

The article analyzes the views of scientists on the formation of organizational and managerial skills in youth. The approaches to the definition of the concepts of "ability" and "skills" are analyzed. Non-auditing work is considered as an alternative way of forming organizational and managerial skills in a higher education institution. The pedagogical conditions of organizational and managerial skills formation for students in the process of non-auditing work are offered.

Key words: managerial skills, managerial skills, extra-curriculum vitae, higher education institution.

Постановка проблеми. Нині Україна перебуває в процесі активного державного будівництва. Потреби розвитку сучасного українського суспільства висувають значні вимоги до підготовки висококваліфікованих спеціалістів, ініціативних, підприємливих, готових до позитивних перетворень навколишнього природного і соціального середовища, здатних до управління на різних рівнях і в різних сферах. Сучасність потребує фахівців нової генерації, котрі здатні ефективно діяти і мислити по-новому в умовах ринкової економіки, володіють високим рівнем організаційних, комунікативних умінь, здатних управляти часом, ситуацією, процесом, командою, організацією. Особлива потреба існує у підготовці менеджерів-управлінців, які б відзначалися чітко вираженою професійною спрямованістю, високим інтелектуальним рівнем, творчістю, здатністю до постійного розвитку, відданістю загальнолюдським і національним

ідеям, активною участю у розбудові незалежної держави. Тому важливим напрямком педагогічного впливу на майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу є формування організаційно-управлінських навичок і компетенцій.

За умов реформування вищої освіти в Україні, значного скорочення аудиторного часу все більше уваги приділяється позааудиторній роботі зі студентами. Також постає необхідність вдосконалення наявних і пошуку нових форм і методів позааудиторної роботи зі студентською молоддю.

Постановка завдання. Мета дослідження – теоретичний аналіз засад формування організаторських та управлінських вмінь і навичок у студентів у процесі позааудиторної роботи в умовах вищого навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення форм і методів поза-

аудиторного навчально-виховного процесу, які ефективно впливають на формування організаторських умінь і практичних навичок молоді, стало предметом уваги таких дослідників, як А. Воловик, В. Воловик, С. Кирилук, Н. Кудикіна, О. Мороз. Зокрема, можливості розвитку особистості через участь у діяльності органів учнівського самоврядування висвітлюють І. Василенко, Т. Виноградова, Д. Дмитрієва, І. Єрмаков, О. Козаченко, Н. Корольова та ін. Проте проблеми розвитку організаторських, управлінських, комунікативних умінь, формування лідерських якостей у молоді у позааудиторній роботі в умовах вищого навчального закладу майже не досліджені, а тому потребують уваги сучасної педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний розвиток суспільства, науки та техніки висуває нові вимоги до фахівців будь-якої спеціальності. Йдеться про т. зв. особистісні компетенції, серед яких комунікабельність, креативність, критичне мислення, творчий підхід та ін. Серед вмінь, якими повинен володіти сучасний фахівець, ми пропонуємо виділити такі:

- вміти налагодити контакт із клієнтом, із його рідними, друзями (за потреби);
- вміти організувати співпрацю фахівців однієї/різних установ та/або різних профілів задля вирішення певної проблеми/завдання;
- вміти швидко приймати рішення;
- вміти планувати свій час;
- вміти виділяти основне;
- вміти ставити цілі та досягати їх.

Тобто, сучасний представник молоді, що має вищу освіту, повинен володіти певним арсеналом організаторських та управлінських навичок. Саме тому перед вищими навчальними закладами постає необхідність створення умов для розкриття, розвитку і реалізації внутрішнього потенціалу особистості студента. Однією з таких умов, на нашу думку, є правильна організація позааудиторної роботи з молоддю, яка б була логічним продовженням теоретичної підготовки і здійснювала б функцію перевірки теоретичних знань на практиці. Перш, ніж аналізувати особливості формування організаторських та управлінських навичок у студентів, пропонуємо проаналізувати різні підходи до формування цих навичок і якостей у молоді.

Вивчення наукових джерел із означеної проблеми свідчить про те, що формування у молодих людей організаторських та управлінських умінь і навичок набувало актуальності у різні періоди розвитку соціального й економічного життя суспільства.

Здійснюючи аналіз історико-педагогічних джерел, ми дійшли висновку, що впродовж багатьох десятиліть у радянській школі основою формування організаторських і управлінських умінь та навичок були практика учнівського самоврядування, діяльність піонерських і комсомольських організацій. Формально в цій діяльності були присутні всі ознаки підготовки організаторів: наявність навчальних програм, ситуацій, у яких виникали певні взаємини «організатор і той, кого організовують». Проте, як показало життя, ця система підготовки лідерів (організаторів та управлінців), у нових соціально-економічних умовах втратила свою силу через те, що поза увагою дослідників, методистів, педагогів залишалося важливе питання – якого типу знання, який зміст і які методи навчальної діяльності власне забезпечували формування в учнів потрібні організаторські й управлінські уміння та розвиток їх лідерських якостей.

Період 90-х рр. ХХ ст. в Україні відзначився гострою соціально-економічною кризою, зародженням ринкових відносин і зростанням впливу ринкової економіки на всі сфери життєдіяльності, початком демократичних зрушень у суспільстві. Тому формування особистості нового типу – ділової, підприємливої, здатної до організації й управління, – стає важливим чинником розбудови молоді держави. У нових соціально-економічних умовах, теоретичної розробки й обґрунтування потребували поняття «організаторські й управлінські уміння» та їх структура.

Отже, потреба у формуванні організаторських та управлінських умінь у молоді складалася історично, відповідно до вимог часу. Відповідно, і підходи до процесу формування цих навичок під час навчання студентської молоді зазнавали певних змін і трансформацій. Для більш повного розуміння особливостей процесу пропонуємо спочатку проаналізувати підходи до визначення понять «уміння» і «навички».

У психолого-педагогічній літературі поняття «уміння і навички» переважно розглядаються як засоби педагогічного впливу, умови успішної професійної діяльності та критерії професійної майстерності. Зокрема, на думку Г.С. Костюк, уміння визначаються як засіб застосування засвоєних знань у практичній діяльності чи як заснована на знаннях і навичках готовність особистості успішно виконувати певну діяльність [5].

Наводимо для прикладу ще декілька визначень поняття «вміння», якими найчастіше оперують дослідники. Енциклопедичний словник тлумачить його як поєднання навичок і знань, що визначає суть виконання

будь-якої діяльності [7]. Вміння – це засіб застосування використання у практичній діяльності, воно є значно складнішим утворенням, ніж взяті окремо навички або знання.

У психології вміння розглядаються як заснована на знаннях і навичках готовність особистості успішно виконувати певну діяльність [5]. Академік С.У. Гончаренко в «Українському педагогічному словнику» визначає вміння як здатність належно виконувати певні дії, що ґрунтується на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок [3].

На думку Л.М. Сергєєвої, уміння – це здатність виконувати складні комплексні дії або готовність до виконання складних комплексних дій на основі засвоєння знань, навичок і практичного досвіду [6, с. 10].

Таким чином, уміння – це більш вдосконалені навички, фактично доведені до досконалого виконання. На нашу думку, навички формуються здебільшого в процесі практичної діяльності під час навчання у вищому навчальному закладі, а трансформуються у вміння – під час втілення теоретичних знань і набутих навичок у професійній діяльності після закінчення університету.

Щодо трактування поняття «організаторські уміння і навички», то деякі науковці стверджують, що їх не можливо розвинути у людини без організаторських здібностей. Так науковець Л.І. Уманський розглядає організаторські здібності у поєднанні з організаторською діяльністю, що визначається як «діяльність однієї людини, члена групи, що забезпечує його інтеграцію, комунікацію, навчання і виховання під час розв'язання загально групового завдання», а людина, яка виконує цю діяльність, є організатором. Він повинен мати специфічні якості, сукупність яких і складає організаторські здібності. Розглядаючи структуру особистості здібного організатора, Л.І. Уманський вважає, що це складне, цілісне, динамічне утворення із загальними психологічними особливостями, специфічними властивостями й індивідуальними відмінностями [8]. На думку автора, специфічні властивості – власне організаторські здібності – утворюють три групи компонентів: організаторське чуття, емоційно-вольовий вплив і схильність до організаторської діяльності. Досліджуючи організаторські здібності, Л.І. Уманський дає таке визначення організаторських умінь: «Під умінням ми розуміємо дію, правильно виконану в практичній, організаторській роботі на основі її правил, саме правило потребує вміння його здійснити» [2, с. 2].

Проблемі формування організаторських умінь і навичок присвятив деякі свої наукові доробки класик вітчизняної педагогіки

А.С. Макаренко. На думку науковця, організаторські й управлінські знання не можна передати у вигляді інструкцій. Слід створювати спеціальну практику, використовувати певні тренування: «Немає більш діалектичної науки, ніж педагогіка. І створення потрібного типу поведінки – це, насамперед, питання досвіду, звички, тривалих вправ у тому, що нам потрібно...» [10, с. 33]. Тобто розвинути навички можливо лише за умови тривалого практичного застосування теоретичних знань на практиці, а за умови незначної кількості годин, відведених на навчальну та виробничу практику (в середньому – 20–30 календарних днів на рік, залежно від спеціальності студента), позааудиторна робота зі студентами є альтернативою практичного втілення в життя набутих теоретичних знань.

Серед вітчизняних дослідників минулого значну роботу з вивчення проблеми формування та розвитку організаторських здібностей і вмінь провела С.В. Кондратьєва. Вона звернула увагу на взаємозв'язок і взаємозалежність між уміннями і здібностями організатора. Розглядаючи організаторські вміння, С.В. Кондратьєва зазначає, що організаторська діяльність зобов'язує оволодіти відповідними вміннями. До основних компонентів організаторської роботи вона відносить: вивчення навколишньої обстановки, планування подальшої справи, обговорення плану, організація взаємодопомоги на стадії практичного виконання, контроль, облік роботи, а після її завершення – підбиття підсумків. Всі ці сторони організаторської роботи ґрунтуються на розумінні людей і різних видах роботи з ними (види спілкування): вимоги, розпорядження, переконання, прохання, які здійснюються з метою впливу на розум, волю і почуття людей. Саме ці компоненти, на думку автора, є джерелами формування організаторських умінь і здібностей [4].

Нам імponує думка автора, оскільки ми вважаємо, що представлені С.В. Кондратьєвою компоненти організаторської діяльності мають бути обов'язково реалізовані під час позааудиторної діяльності студентів із метою формування в них організаторських навичок.

На відміну від організаційної, управлінська діяльність забезпечує процеси розвитку. Вона спрямована на координацію різних видів діяльності організаційних структур і сприяє підвищенню рівня впорядкованості. Управлінська діяльність визначає перспективи розвитку організаційної структури в ширших межах змін самої діяльності як такої. Енциклопедичний довідник із сучасного управління визначає його як процес досягнення поставлених цілей із використанням праці людей. До управління

входять такі складові частини: організація, керівництво, мистецтво спілкування з людьми, здатність ставити цілі та знаходити засоби для їх досягнення [9]. Структура організаторських і управлінських умінь залежить від конкретної діяльності організатора чи управлінця в певній ситуації.

Отже, організаторські й управлінські вміння можна визначити як готовність особистості до діяльності з організації й управління, яка забезпечується використанням відповідних засобів (знань, навичок, прийомів, технік) і проявом особистісних якостей.

Необхідними складовими частинами організаційно-управлінських умінь, на нашу думку, є: стратегічне мислення й ініціативність, креативність і творчість у плануванні діяльності організації, відповідна оцінка ефективності залучених для виконання завдань людських та матеріальних ресурсів, передбачення можливих ризиків і проблем у вирішенні поставлених завдань.

Становлення особистості майбутнього фахівця будь-якої сфери починається у вищому навчальному закладі, де і формується його професійно значущі якості, творчі здібності, інтереси, цінності, зростає загальний рівень культури [1]. Вищі навчальні заклади зобов'язані створювати умови для формування всіх необхідних, продиктованих сучасністю знань, умінь і навичок. Ми пропонуємо такі кроки зі створення необхідних педагогічних умов позааудиторної роботи зі студентами, які сприятимуть формуванню управлінських та організаційних навичок:

- залучення студентів до діяльності органів самоврядування, створення умов демократії в студентському середовищі, створення умов ведення діалогу між керівництвом вищого навчального закладу і представницькими органами студентів;

- використання конкретних ситуацій життєдіяльності навчального закладу як тренажера для відпрацювання організаторських і управлінських умінь;

- організація навчально-виховної діяльності студентів на основі методу проектів, тобто будь-яке завдання чи захід можна запропонувати студентам розробляти у вигляді проекту;

- залучення студентів до написання та реалізації проектів соціальної дії, де кожен учасник може спробувати себе в ролі керівника проекту, менеджера проекту та виконавця проекту;

- практична підготовка й участь студентської молоді в різноманітних тренінгах, що дає змогу набувати управлінських умінь і відпрацьовувати прийняття управлінських рішень в актуальних соціально-економічних ситуаціях реального життя;

- реалізація управлінських стосунків між викладачами як організаторами, керівниками, управлінцями та студентами як виконавцями, а також між студентами-старостами та студентами-групою.

Серед наявних форм позааудиторної роботи зі студентами, які теоретично можуть впливати на формування у них організаційних та управлінських навичок, можемо виділити: органи студентського самоврядування, клуби за інтересами, редакційні колегії студентських друкованих та інших засобів інформації.

Висновки з проведеного дослідження. Формування організаторських та управлінських навичок – важлива складова частина професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі в умовах сьогодення. Створення належних педагогічних умов позааудиторної роботи сприятиме формуванню цих навичок у студентів будь-яких спеціальностей. Подальшого дослідження потребує дослідження впливу педагогічних умов позааудиторної роботи на формування особистісних компетенцій у студентів, які є необхідними на певному етапі розвитку суспільства. Також потребує дослідження вплив наявних форм позааудиторної роботи на особистість студентів і пошук нових альтернативних форм та методів роботи з молоддю в умовах вищого навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П., Мигович І.І., Бех В.П., Михальченко М.І. Соціальна робота: менеджмент соціальної роботи. К.: ДЦССМ, 2003. Кн. 7.
2. Вдовина В.Н. Развитие организаторской деятельности старшеклассников. Взаимосвязь воспитания и развития в юношеском возрасте. Л.: Изд. ЛГУ, 1967. 217 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 374 с.
4. Кондратьєва С.В. Виховання організаторських здібностей старшокласників. К.: Радянська школа, 1970. 182 с.
5. Психологія / за ред. Г.С. Костюка. К.: Радянська школа, 1968. 434 с.
6. Сергєєва Л.М. Формування управлінських навичок в учнів вищих професійних училищ не виробничої сфери: автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2000. 21 с.
7. Советский энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1982. 1600 с.
8. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников: учеб. пособ. М.: Просвещение, 1980. 160 с.
9. Современное управление: Энциклопедический справочник. М.: Издатцентр, 1997. Т. 1.
10. Путь к мастерству: Педагогическая система А.С. Макаренко вожакому / сост. Л. Убаров. М.: Молодая гвардия, 1988. 287 с.